

PEKKA SÄRKIÖ
Salomon salaisuus:
Pohdintoja peitetys-
tä Salomon kritiikistä
Vanhassa testamentissa.
Suomen Eksegeettisen
Seuran julkaisuja 115.
Helsinki: SES 2018. 331 s.

Kenttäpiispa ja Vanhan testamentin eksegeetikän dosentti Pekka Särkiö on 1990-luvulta lähtien julkaissut kuningas Salomoon liittyviä tutkimuksia. Särkiön väitöskirja *Die Weisheit und Macht Salomos in der israelitischen Historiographie* vuodelta 1994 käsitteli Salomon viisautta ja valtaa 1. Kuninkaiden kirjan kuvauksessa. Vuonna 1998 ilmestyneessä toisessa monografiassaan *Exodus und Salomo* Särkiö keskittyi verhotuun Salomo-kritiikkiin eräissä Eksoduksen luvuissa. Tämä peitelty Salomoon kohdistuva arvostelu on lisäksi ollut Särkiön aiheena monissa artikkeleissa, joita on ilmestynyt niin suomeksi, englanniksi kuin saksaksi. Särkiön tuorein monografia *Salomon salaisuus* kokoaa yhteen aiemmissa tutkimuksissa tehtyjä yksittäisiä havaintoja ja pyrkii muodostamaan kokonaiskuvan peiteltyyn Salomo-kritiikkiin laajuudesta sekä motiiveista tämän tulkintatradition taustalla.

Mainitsen aluksi muutamia stilistisiä seikkoja ennen kuin siirryn kuvaamaan ja arvioimaan kirjan varsinaista asiasisältöä. Teoksen lopussa on kolme hyödyllistä liitettä, joista ensimmäinen sisältää rekonstruktion varhaisesta viisaukskertomuksesta. Se on sittemmin liitetty osaksi Salomon historiaa 1. Kuninkaiden kirjassa. Toisessa liitteessä on lueteltu peitettyyn Salomo-kritiikkiin

liittyvät teemat ja niiden esiintyminen Raamatun eri kirjoissa. Kolmas liite kuvaa eri tekstijaksoissa esiintyviä symmetrisiä ja kiastisia rakenteita joissa käsitellään Salomo-kritiikkiä. Liitteiden jälkeen on kirjallisuusluettelo. Näiden lisäksi lukija kaipaisi myös raamatunpaikka- ja henkilöhakemistoja. Alaviitteiden osalta on tehty ratkaisu, että ne eivät ole lukukohtaisia, vaan kasvavat koko ajan kirjan loppuun asti. Tämän johdosta viimeinen alaviitenumero on niinkin suuri kuin 628.

Muutamien tutkijoiden nimiin on jäänyt häiritseviä kirjoitusvirheitä. Esimerkiksi Joseph Blenkinsoppin sukunimi on kirjoitettu Plenkingsopp (s. 29 n. 97), ja tässä virheellisessä muodossa se on myös viety kirjallisuusluetteloon (s. 328). Hans Wildberger puolestaan esiintyy kirjan sivuilla muodossa Hans Wilderberg tai Wilderbeg (s. 170; 331). Hermann Lichtenbergerin sukunimi on välillä oikein (esim. s. 326), välillä väärin (Lichtenberg esim. s. 63–64). Suomalaista lukijaa voi häiritä käsitteen ”alamaailma” käyttö (esim. s. 38), kun sillä viitataan maan syvyyksissä olevaan tuonelaan. Englanninkielinen tutkimuskirjallisuus toki käyttää tässä yhteydessä termiä ”netherworld” ja saksankielinen ”Unterwelt”, mutta suomessa ”alamaailma” tuo lähinnä mieleen rikolliset ja heidän toimintapiirinsä.

Teoksensa aluksi Särkiö pohtii metodeja, joiden avulla peitetty sanoma on tunnistettavissa israelilaisesta historiankirjoituksesta ja viisaukskirjallisuudesta. Tässä yhteydessä hän käy läpi muun muassa intertekstuaalisuuden ja kaanonin käsitettä (s. 20–29). Tätä analyysia voisi vielä rikastut-

taa tutustuminen Georg Steinsin tutkimukseen *Die 'Bindung Isaaks' im Kanon*, jossa käsitellään hyvin yksityiskohtaisesti sekä intertekstuaalisuuden että kaanonin merkitystä tietyn teeman esiintymiselle eri tekstijaksoissa.

Särkiön tutkimuksessa nousee esiin viisi teemaa, joiden puitteissa hän tutkii verhotun Salomo-kritiikin ilmenemistä. Lähtökohtana on luvuissa 1. Kun. 1–11 kerrottu Salomon historia (s. 31–53). Tämän jälkeen fokuksena on Salomo eräissä psalmeissa, etenkin Salomon nimeen liitetty viittaus aamutähteen (s. 54–85). Seuraavaksi Särkiö käy läpi Salomoon viittaavia aiheita Jobin kirjassa (s. 86–133). Tästä hän siirtyy tutkimaan peitettyä Salomo-kritiikkiä profeettakirjoissa ja keskittyy erityisesti alas syöstyn kuninkaan teemaan (s. 134–209). Viimeisenä aihepiirinä Särkiö analysoi vierasmaalaisia ja vaarallisia naisia Vanhan testamentin kuvauksissa. Hän jakaa laajan aiheen kahteen osaan, joista ensimmäinen keskittyy enemmän historiallisten kirjojen kertomuksiin (s. 210–243) ja jälkimmäinen viisaukskirjallisuuteen (s. 244–290).

Ensimmäisen kuninkaiden kirjan 3. luvussa Salomoon liitetään ensimmäisen kerran käsitepari ”viisaus ja ymmärrys”. Kuten Särkiö osoittaa (esim. taulukko sivulla 316), tämä ilmaus kulkee verhotun Salomo-kritiikin tunnusomaisena piirteenä läpi monien Vanhan testamentin kirjojen aina Uuden testamentin puolelle. Särkiön mukaan tämä käsitepari edusti tiettyyn tulkintatraditioon kasvaneille juutalaisille oppineille koodia, joka viittasi tunnistettavasti Salomoon. Toinen keskeinen peitetyn Salomo-kritiikin

teema oli Salomon nimen yhdistäminen aamutähti Venukseen. Tällöin Salomon nimen taustalla nähtiin kanaanilainen aamutähden jumala. Mielenkiintoinen ja yllättäväkin kehityskulku havaitaan aamutähti-teeman osalta, kun myöhäisessä apokryfisessa kirjallisuudessa Salomosta tulee peräti demonien päämies. Toisaalta on niitäkin kirjoituksia, joissa hyväksi kuvattu Salomo on alistanut demonit ja tehnyt niistä alamaisiaan (s. 81). Tämä ristiriita osoittaa, miten erilaisiin suuntiin kuvat Salomosta kehittyivät eri tulkintaperinteissä.

Sivuilla 287–290 Särkiö käy lyhyesti läpi Salomoon liittyviä tulkintoja Sirakin kirjassa. Niissä hän ei näe viitteitä verhotusta kritiikistä. Särkiö pääättelee tämän johtuvan siitä, että Ben Sira ei Egyptissä kirjoittaessaan tuntenut tarvetta yhtyä Palestiinassa harjoitettuun tulkintatraditioon. Tähän Särkiön esittämään teoriaan liittyy se ongelma, että vuosikymmeniin ei yksikään Sirakin kirjan tutkija ole enää pitänyt Egyptiä kirjan alkuperäisenä syntypaikkana. Kreikankielinen käännös on sieltä peräisin, mutta hepreankielinen viisausteos on todennäköisimmin laadittu Jerusalemissa. Tämän pohjalta nousee mielenkiintoinen näkökulma: Ben Sira taatusti tunsu hyvin oman aikansa Jerusalemin kirjalliset piirit sekä itseään edeltäneet viisaustraditiot. Hän oli varmasti tietoinen verhotusta Salomo-kritiikistä, mutta ei silti liittynyt siihen. Vaikka samanaikaiset kirjalliset piirit olivat pieniä, niissäkin esiintyi selvästi erilaisia ”koulukuntia”.

Monien kiinnostavien yksittäishavaintojen jälkeen Särkiö pyrkii muodostamaan kokonais-

kuvan Salomo-kritiikistä. Lukijaa askarruttanee erityisesti se, ketkä tai millaiset piirit olivat tämän kritiikin takana. Miksi Salomoon kohdistuvaa arvostelua pidettiin yllä vielä vuosisatoja Salomon kuoleman jälkeen? Miksi kritiikin piti olla verhottua, kun Salomo ja hänen sukunsa eivät enää olleet vallassa? Särkiö tulee pohdinnoissaan seuraavanlaisiin päätelmiin (s. 300–302): Salomo oli ajasta aikaan varoittava esimerkki henkilöstä, joka rikkoi seka-avioliittokiellon. Salomon synneistä seurasivat valtakunnan tuhoutuminen ja temppelein hävitys. Näin vakavaa asiaa ei myöhemmässäkään perinteessä pystytty ohimennen sivuuttamaan. Kritiikin hienovaraisuuden suurimpana syynä Särkiö näkee Messias-odotukset. Salomoa ei voitu avoimesti arvostella tai demonisoida, koska tuleva Messias ajateltiin idealisoidun Salomon, Daavidin pojan kaltaiseksi. Itseäni jäivät suuresti kiehtomaan ne kirjalliset tahot, jotka edustivat eri aikakausina Salomoon kohdistuvaa kritiikkiä. Epäilemättä deuteronomistisella liikkeellä oli tässä prosessissa huomattava merkitys. Yhden teoksen yksityiskohtaisempi esittely jää jostakin syystä puuttumaan Särkiön tutkimuksesta. Kyseessä on deuterokanoninen Viisauden kirja, perinteisesti tunnettu myös nimellä ”Salomon viisaus”. Se on selvästikin syntynyt eri ympäristössä kuin Särkiön tutkimat tekstit. Vaikka Viisauden kirja käyttäkin eräitä Salomoon assosioitavia käsitteitä, kuten ilmausta ”viisaus ja ymmärrys”, teoksesta ei ilmeisesti löydy selkeästi osoitettavaa Salomo-kritiikkiä.

Pekka Särkiö on kirjoittanut suomalaiselle lukijakunnalle

hyvin inspiroivan tutkimuksen. Sen pohjalta tuttuakin Salomokertomuksia tulee luettua uusin silmin. Vaikka kaikkien argumenttien vakuuttavuudesta ei olisikaan kirjoittajan kanssa täsmälleen samaa mieltä, Särkiö vyöryttää lukijan eteen niin suuren määrän esimerkkejä, että näkemystä verhotun Salomokritiikin olemassaolosta on suorastaan mahdoton kumota. Kirjan äärellä syntyy vaikutelma, että kirjoittajalla olisi aiheestaan vielä enemmänkin sanottavaa. Kaikkia argumentteja tai tekstiesimerkkejä ei ole tämän kirjan myötä tyhjentävästi käsitelty. Toivottavasti tästä kiehtovasta aiheesta saadaan siis tulevaisuudessa lukea lisää.

**Marko Marttila, dos.
Itä-Suomen yliopisto**

**ILARIA RAMELLI & JUDITH PERKINS (ED.)
Early Christian and Jewish Narrative:
The Role of Religion
in Shaping Narrative
Forms. Wissenschaftliche
Untersuchungen zum
Neuen Testament 348.
Tübingen: Mohr Siebeck
2015. 373 s.**

Missä määrin mahdollinen on todellista? Tarinoilla toisaalta ylläpidetään valta-asetelmia, toisaalta ovelasti tai jopa humoristisesti kumotaan niitä. Artikkelikokoelma valaisee tarinan voimaa antiikkissa. Erityisesti se luo katsauksen juutalaiseen ja kristilliseen kirjal-